

ANNIS PELASTI MINUT

KOKEMUKSIA DRAAMATYÖSTÄ TUULTA PURJEISIIN –HANKKEESSA

Tuomas Vainionpää q25590
Opinnäytetyö, kevät 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak, Pori
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomin virkakelpoisuus
8.5.2017

TIIVISTELMÄ

Vainionpää, Tuomas. Annis pelasti minut. Kokemuksia draamatyöstä Tuulta purjeisiin –hankkeessa. Pori, kevät 2017, 43 s., 1 liite. Kieli: suomi. Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomin (AMK) virkakelpoisuus.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia draaman käyttöä sosiaalialalla ja rohkaista useampia alan työntekijöitä tarttumaan rohkeasti tähän työväliseen. Opinnäytetyö lähestyy aihetta esimerkin kautta, kartoittaen draamatyötä tehneiden omia kokemuksia sen käytöstä sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Tutkimus toteutettiin verkkokyselynä sekä haastatteluina, jotka suunnattiin Porissa vuosina 2013-2015 järjestettyyn nuorten syrjäytymistä ehkäisevään kulttuurialan työllistymishankkeeseen osallistuneille nuorille ja nuorille aikuisille. Kyselyn painopisteenä olivat erityisesti hankkeen toteuttamat kaksi näytelmäprojektia sekä osallistujien kokemukset näiden näytelmien työstämisestä. Lisäksi haastateltiin myös samaisessa hankkeessa draamatyötä ohjannutta työntekijää, jotta saataisiin myös työntekijänäkökulma esiin. Vastauksia on analysoitu aiempien tutkimusten, teorian ja henkilökohtaisten päätelmien kautta.

Lähtöolettamuksena tutkimuksessa oli, että draamamenetelmät ovat toimiva väline sosiaalialan työssä, sillä draama tarjoaa sekä yhteisöllisyyttä että tapoja prosessoida vaikeita kokemuksia. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa näin myös olevan. Keskeisimpiä esille nousseita positiivisia vaikutuksia draamatyölle olivat osallistujien lisääntynyt itsetunto ja vahvistuneet sosiaaliset taidot, onnistumisen kokemukset ja tunne siitä, että pääsi kertomaan oman tarinansa, ilman että kukaan arvostelee tai tuomitsee. Monet osallistuneista myös kertoivat löytäneensä oman yhteisön, johon kuului.

Asiasanat: draama, yhteisöteatteri, teatteri-ilmaisu, syrjäytyminen, kuntoutus

ABSTRACT

Vainionpää, Tuomas. Annis saved me. Experiences about the use of drama in the Tuulta purjeisiin program. Pori, spring 2017, 43 p., 1 appendix. Language: Finnish.

Diaconia University of Applied Sciences, Degree Program in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

This thesis aims to study the use of drama in the field of social work and to encourage more professionals to use drama as a method in their work. The thesis approaches this through an example by charting the experiences of those who have participated in drama work as a form of social rehabilitation.

The study was done in the form of a web survey and interviews, aimed at the teenagers and young adults who took part in a program to combat social exclusion in Pori between 2013 and 2015 via cultural work. The surveys focused especially on the two theatre play projects completed during the program and on the participants' experiences with working on them. The person directing the drama work in the program was also interviewed in order to get an employer's view to the thesis. The answers have been analyzed by using the help of previous studies, theoretical knowledge about the subject and personal deductions.

The basic hypothesis of the study was that drama methods are a viable tool in social work, since drama offers both communality and means to process difficult experiences. According to the results of the study, this can be said to be true. The principal positive themes among the results are the participants' increased self-esteem and social skills, the positive experiences of successfulness and the fact that they got to tell their own life stories without being judged upon. Many of the participants also told that they finally found a community where they can belong to.

Keywords: drama, community theatre, theatre expression, social exclusion, rehabilitation

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	5
2 DRAAMATYÖ JA SEN MAHDOLLISUUDET	7
2.1 Taiteen ja kulttuurin positiiviset vaikutukset	8
2.2 Yhteisöteatteria ja osallistamista: draamatyö sosiaaalialalla	9
2.3 Aikaisempia tutkimuksia	12
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
3.1 Kohderyhmä ja tutkimuskysymykset	14
3.2 Webropol-kysely	15
3.3 Henkilöhaastattelut	16
3.4 Muu aineisto	17
4 TUULTA PURJEISIIN –HANKE	19
4.1 Kulttuuritalo Annankatu 6	22
4.2 <i>Maa johon en kuulu</i> – nuorten omat kokemukset valokeilassa	24
4.3 <i>Täydellinen</i> – yhteisistä teemoista kirjoitettu näytelmä	26
4.4 Hankkeen muu toiminta	27
5 KOKEMUKSIA DRAAMATYÖSTÄ: TUTKIMUKSEN TULOKSET	29
5.1 Annis pelasti mut – positiivisia kokemuksia draamasta	30
5.2 Tuulta purjeisiin – risuja ja ruusuja	33
6 DRAAMATYÖN MAHDOLLISUUDET JA TUTKIMUKSEN HAASTEET	35
6.1 Äänen antaminen äänettömille	35
6.2 Tilausta draama- ja kulttuurityölle	36
LÄHTEET	38
LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Erilaiset toiminnalliset sekä taidemuotoja hyödyntävät menetelmät, kuten musiikki- ja tanssiterapia, kuvataide sekä teatteri ovat viime vuosina yleistyneet sosiaalialan työmenetelminä (Malte-Colliard & Lampo 2013, 5). Etenkin mielen-terveystyössä ja vaikeista taustoista tulevien kanssa tehtävässä sosiaalityössä monet työntekijät ovat kokeneet näiden menetelmien kantavan hedelmää. Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme draaman käyttöä sosiaalialalla *Tuulta purjeisiin* –hankkeeseen osallistuneiden nuorten sekä nuorten aikuisten kokemusten kautta.

Valitsin opinnäytetyön aiheeksi draamalliset työvälineet kahdestakin syystä. Ensinnäkin itselläni on vahva draamallinen tausta teatteriharrastuksen parissa, sekä lavalta että ohjauksen ja ryhmänvetämisen puolelta. Koen, että draamalliset menetelmät ja teatteri voivat olla toimivia työvälineitä kuntoutustyössä. Omassa työssäni lasten ja nuorten harrastajateatterin ohjaajana Porin Teatterinuoret ry:ssä olen useasti huomannut, että teatteri voi olla erittäin tehokasta ennaltaehkäisevää sosiaalityötä. Toimintamuotona draama on itsetuntoa vahvistava ja rohkaiseva, sekä yhteisöllisyyttä luova. Moni yksinäinen, koulukiusattu tai itsensä joukkoon kuulumattomaksi tunteva on löytänyt teatterin parista itselleen paikan ja porukan, johon kuulua.

Toinen syyni on oma kosketuspintani *Tuulta purjeisiin* –hankkeeseen: hanke toimi pitkälti samoissa tiloissa, jossa itsekin teen teatteria. Hankkeen toimintaa sivusta seuratessa heräsi itselläni mielenkiinto perehtyä tarkemmin itselleni rakkaan teatteritaiteen hyödyntämisestä sosiaalialan työssä.

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen katsaus draamamenetelmien käyttöön sosiaalialalla käytännössä. Aihetta on lähestytty *Tuulta purjeisiin* –hankkeen puitteissa toteutettujen kahden näytelmän kautta. Nämä kaksi näytelmää, *Maa johon en kuulu* sekä *Täydellinen*, perustuivat osallistujien omiin tarinoihin ja kokemuksiin. *Tuulta purjeisiin* oli vuosina 2013-2015 Porin kulttuuriasiankeskuksen toteuttama syrjäytymistä ehkäisevä hanke, joka oli suunnattu 16-30 –vuotiaille syrjäy-

tymisvaarassa oleville nuorille. Syrjäytymisvaaraksi lasketaan tässä yhteydessä esimerkiksi työ- tai opiskelupaikan puuttuminen tai vajaakuntoisuus. Hanke toimi pääasiallisesti Kulttuuritalo Annankatu 6:ssa ja sen tavoitteena oli vahvistaa nuorten elämänhallintaa, sosiaalisia verkostoja sekä osaamista. (Porin kaupunki 2013.)

Hankkeeseen osallistuneiden kokemuksia on kerätty henkilöhaastatteluilla sekä Webropol-kyselyllä alkuvuodesta 2017. Kyselyissä ja haastatteluissa on pyritty keskittymään näiden nuorten kokemuksiin nimenomaan draamatyötä koskien, mutta hankkeen kokonaisvaltaisen luonteen vuoksi osassa kysymyksistä ei ole tehty eroa draaman ja muiden toimintamuotojen välillä. Nuorten omien kokemusten lisäksi materiaalina on käytetty myös *Tuulta purjeisiin* –hankkeessa draamatyötä ohjanneen Anne Mäkisen henkilöhaastattelua sekä hankkeen omaa loppuraporttia. Vastauksia saatiin lopulta varsin suppealta joukolta, mutta kyselyvastausten, henkilöhaastatteluiden sekä työntekijöiden kertoman yhdistelmästä voidaan saada varsin hyvä yleiskuva hankkeeseen osallistujien kokemuksista.

Opinnäytetyö jakautuu neljään osioon. Ensimmäinen osio käsittelee yleisellä tasolla taiteen merkitystä ihmisten hyvinvoinnissa sekä kulttuurin ja etenkin draaman käyttöä sosiaalialalla. Toisessa luvussa avataan tutkimuksen toteutusta. Kolmannessa osiossa käymme läpi *Tuulta purjeisiin* –hankkeen toimintaa ja sitä, millaista hankkeessa tehty draamatyö on käytännössä ollut. Neljännessä osassa käydään läpi itse tutkimusaineistoa ja sen pohjalta tehtyjä päätelmiä sekä havaintoja.

Opinnäytetyötä tehdessäni huomasin nopeasti, kuinka äärettömän positiivisia sekä työntekijöiden että osallistujien kokemukset olivat draamatyöstä. Tämä vahvistaa näkemystäni draaman toimivuudesta työmenetelmänä sosiaalialalla. Toivonkin suuresti, että monet muutkin rohkaistuisivat käyttämään vastaavanlaisia työmenetelmiä syrjäytymisen ehkäisyssä ja sosiaalisten kuntoutujien parissa.

2 DRAAMATYÖ JA SEN MAHDOLLISUUDET

1970-luvulta asti tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että taide lisää ihmisten hyvinvointia. Aktiivisesti kulttuuria harrastavat ja kuluttavat elävät pidempään sekä kokevat elämänlaatunsa paremmaksi. Taiteen tuottamiseen osallistuminen kattaa Erik Allardtin klassisista hyvinvoinnin osa-alueista selkeimmin kahta: itsensä toteuttamista (*being*) sekä yhteisöllisyyttä (*loving*). Taidekokemukset tarjoavat yhteisöllisyyden kokemuksia, henkistä nautintoa sekä väylän ilmaista omia ajatuksia ja tunteita ja kokea arvostusta. Sosiaali- ja terveysalalla on herätty myös osallistavan taiteen merkitykseen ihmisten tukemisessa. Vaikeitakin asioita on helpompi käsitellä, kun niitä käsitellään osin fiktion kautta esimerkiksi teatterissa. (Malte-Colliard & Lampo 2013, 8-9.)

Taidetta on vaikea määritellä, eikä se taidemenetelmiä käytettäessä ole välttämättä järkevääkään. Taidetta on se, minkä ihmiset kokevat taiteeksi. Yhteistä taiteen tekijöille ja sen kuluttajille on halu tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Taide on tapa viestiä ja kertoa tarinoita, liittyä osaksi jotakin yhteisöä ja kulttuuria. Sen avulla sanoitetaan asioita, joille on vaikea antaa sanoja. Taide ei myöskään kuulu pelkästään teattereihin, konserttisaleihin tai museoihin – se on myös osa arkielämäämme. (Kuukasjärvi, Linnossuo & Sutinen 2011, 5-6.)

Sosiaalityössä käytettävät draamamenetelmät ovat pääsääntöisesti osallistavaa taidetta ja lukeutuvat yleensä teatteri-ilmaisun piiriin. Teatteri ja teatteri-ilmaisu ovat samankaltaisia termejä, mutta kyse on kuitenkin kahdesta eri asiasta ja draamatyötä esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien parissa tekevän on hyvä tämä tiedostaa. Teatterissa on kyse aina taiteellisesti korkeatasoisen esityksen valmistamisesta yleisöä varten, kun taas teatteri-ilmaisussa keskitytään itse prosessiin ja kokemusten tuomisesta myös – ja usein jopa ensisijaisesti – tekijöille. Harrastajateattereissa käytetään useimmiten tätä lähestymistapaa ja harrastajaryhmien ohjaamisessa onkin paljon sosiaalityöhön tai kasvatustieteisiin rinnastettavaa ryhmänohjauksellista sisältöä. Ammattiteatterissa ohjaaja voi luottaa siihen, että näyttelijöiltä voi vaatia täydellistä sitoutumista ja että he

osaavat suojella itseään vaikeita asioita käsiteltäessä. Harrastajilta ei voida odottaa samanlaisia valmiuksia. (Vehkalahti 2006, 30-31.)

2.1 Taiteen ja kulttuurin positiiviset vaikutukset

Taidetta on historian saatossa käytetty moniin tarkoituksiin: opetukseen, vallanpitäjien ylistämiseen sekä kritisoimiseen, mielipiteiden ja ajatusten levittämiseen, tunteiden ilmaisuun ja viihdyttämiseen. Taide on toiminut välineenä niin itsensä tutkiskeluun kuin kommunikaatioon. Sen vaikutukset ihmisten henkiseen hyvinvointiin ovat laajalti dokumentoituja ja taiteen osallistava ja yhteisöllinen voima on huomattu ja erilaisia soveltavia taideprojekteja on jo pitkään toteutettu muun muassa sairaaloissa. Suomessa opetusministeriö käynnisti vuonna 2008 selvityksen, jonka pohjalta käynnistettiin *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* – ohjelma eli Taiku vuosille 2010-2014. Taikun pyrkimyksenä on ollut taiteen ja kulttuurin huomioiminen sosiaalipolitiikassa hyvinvointia edistävänä tekijänä. Kuntia on kannustettu luomaan yhteisöllisiä tiloja harrastustoimintaa varten ja sote-alan palveluita pyritään kehittämään yhteistyössä paikallisten kulttuurintarjoajien kanssa. Ideana on ollut luoda yhteiskunta, jossa harrastajaryhmät, kuntien sosiaalipalvelut, ammattitaiteilijat, seurakunnat sekä koulujen taide- ja taitoaineiden opetus yhdessä muodostavat hyvinvointia tukevan verkoston. (Malte-Colliard & Lampo 2013, 10-11.)

Varsinais-Suomen taidetoimikunnan puheenjohtaja Henri Terho totesi vuonna 2012 taiteen olevan kaikille kuuluva perusoikeus linjatessaan Taikun tavoitteita ja periaatteita, joilla ohjelman toteutumista edistetään. Taikun kannalta on keskeistä, että taiteen ammattilaisten koulutus pysyy laadukkaana ja että työskentely kunnissa on pitkäjänteistä. Vaikka taiteen hyvinvointia edistävä vaikutus on laajalti tunnistettu ja erilaisia taidekokeiluja on tehty eri puolilla Suomea, on poliittinen päätöksenteko vielä jäljessä tässä. Ongelmana taiteen hyvinvointia edistävien vaikutusten raportoinnissa on taidetyössä tapahtuvien kohtaamisten hetkittäinen luonne ja vaikea dokumentointi. (Lehto 2012, 12-14.)

Taidetyöpajoilla on myös kehitetty esimerkiksi työyhteisöjen toimintaa. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamissa hankkeissa TAIKA I ja TAIKA II on huomattu esimerkiksi, että työntekijöiden käsitykset oman työyhteisön vahvuuksista olivat selvästi muuttuneet työpajoihin osallistumisen jälkeen. Työyhteisöltä oli kysytty mielipiteitä ja näkemyksiä siitä, millainen on ideaali työyhteisö ja mitkä ovat heidän oman yhteisönsä vahvuuksia. Kysely toteutettiin sekä ennen että jälkeen työpajaprosessia. Ennen prosessia kerätyt vastaukset olivat hyvin lyhytsanaisia ja ympäripyöreitä, kuten ”tasa-arvoinen”, ”itsenäisyyttä tarjoava” ja ”luova”. Prosessin jälkeen vastaukset olivat pidempiä ja kuvailevampia ja monet työntekijät osasivat paremmin sanoittaa, että mitkä asiat tekivät yhteisöstä ”tasa-arvoisen” tai ”luovan”. Monet kokivat yhteishengen parantuneen ja henkilökunnan saaneen lisää itsevarmuutta. Jälkikäteen analysoituna huomattiin, että esimerkiksi yhteisen taideteoksen tekeminen voi kehittää eri työpaikkojen organisaatiorakennetta tavoilla, joita muutoin ei oltaisi tultu lainkaan ajatelleeksi. Taidemenetelmin oli siis onnistuttu sanoittamaan ajatuksia, joita työntekijät eivät olleet muuten osanneet tuoda esille. (Hiltunen & Rantala 2013, 30-35.)

Taiteen pariin antautuminen tarjoaa mahdollisuuden tutkia itseään ja saada elämyksellisiä kokemuksia – myös pienistä asioista, kuten kosketuksista, hajuisista, väreistä tai oman kehon liikkeestä. Leikillisuus ja heittäytyminen ovat etenkin draamatyössä keskiössä. Yhdessä olemine ja tekeminen, nauraminen ja ”typevien” tai ”turhien” asioiden tekeminen ovat kaikki ihmiselle tärkeitä kokemuksia, joihin aikataulutettu ja tarkoitushakuinen yhteiskuntamme harvoin antaa tilaisuuksia. Draama ja taide ylipäänsä voi tarjota arjen keskelle tilaisuuden hengähtää. (Vehkalahti 2006, 32-33.)

2.2 Yhteisöteatteria ja osallistamista: draamatyö sosiaalialalla

Draamaa on käytetty vuorovaikutustaitojen opettamisessa jo antiikista asti. Menetelmänä se on toiminnallisuuteen ja ryhmämuotoiseen yhdessä tekemiseen painottuva. Draama on samanaikaisesti sekä yksilökeskeistä että ryhmälähtöistä. Yksilöllistä se on siinä mielessä, että keskeisessä roolissa on ihmisen oma kokemus ja sen käsittely. Toisaalta draamassa on kuitenkin koko ajan kyse vuo-

rovaikutuksesta muihin ja yhdessä tekemisestä. Teatteri-ilmaisun keinoin voi osallistuja yrittää samaistua toisen ihmisen rooliin ja nähdä, miksi jokin asia tuottaa tälle vaikeuksia. Näin voidaan esimerkiksi vahvistaa sosiaalisia taitoja. Draaman keinoin voidaan myös käsitellä vakavia asioita osittain leikillisesti (Kuukasjärvi 2011, 61-63.)

Merkittävä suomalainen kuntouttavaa draamatyötä tekevä instanssi on Tampereen Legioonateatteri ry. Teatterin johtavana ideologiana on vuodesta 1994 asti ollut tarjota työttömille, päihde- ja mielenterveysongelmaisille sekä muilla tavoin syrjäytyneille paikka ja kanava itsensä ilmaisuun ja vaikeiden asioiden käsitteilyyn. Legioonateatteri uskoo vahvasti taiteen eheyttävään ja kuntouttavaan vaikutukseen sekä yhdessä tekemisen voimaan. Itseään ”pienen ihmisen teatterina” markkinoiva yhdistys toivottaa kaikenlaiset ihmiset tervetulleiksi mukaan toimintaansa, ilman pääsykokeita tai osallistumismaksuja. Legioonateatteri toteuttaa näitä periaatteita käytännössä teatteri-ilmaisun keinoin ja antamalla jäsenilleen myös draamatyön ammattiopetusta. (Legioonateatteri ry i.a.)

Teatteria työmuotona on kokeiltu myös muun muassa Hämeenlinnan *Työn paikka* –hankkeessa vuosina 2013-2015. Hankkeen tavoitteena oli syrjäytymisen torjuminen ja se oli suunnattu eritoten maahanmuuttajataustaisille henkilöille sekä työttömyydestä kärsiville lapsiperheille. Tuulimyly-teatteriksi nimetty ryhmä kokoontui viikoittain tehden teatterin perusharjoitteita kuten improvisaatiota, kehon tutkiskelua sekä äänenkäyttö- ja puheharjoitteita. Projektissa työttömät valmistivat sekä sosiaalialan että teatteritaiteen ammattilaisten kanssa omista kokemuksistaan kertovan näytelmän *Syytetty – Työtön, tarinoita absurdistanista*. Monille osallistujille pelkkä mukana olo oli hankkeen loppuraportin mukaan suuri kynnys, mutta kaikki heistä kokivat projektin hyvin positiivisesti ja teatterille päätettiin etsiä pysyviä toimitiloja hankkeen päättyttyä. Teatteri-ilmaisu koettiin hankkeessa eheyttävänä voimana. ”Emme hakeneet pelkkää työvalmennusta draaman keinoin. Aina ei pidä mennä työllistäminen edellä, vaan kuntouttaa ihmistä itseään varten”, toteaa palveluohjaaja Taru Arnkil hankkeen filosofiasta. (Manninen 2015, 6-8.)

Kuntoutustyössä ja auttamisen välineenä draamaa käytetään usein sosiodraaman muodossa. Yhdysvaltalaisen Jacob Morenon alun perin kehittämässä ryhmätyömuodossa pyritään käsittelemään esimerkiksi ongelmallista sosiaalista tilannetta tai osallistujille vaikeuksia tuottavaa teemaa käytännönläheisillä ja ratkaisukeskeisillä eläytymisharjoitteilla. Tätä on tehty esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin rasisminvastaisissa treenikehissä myös 2010-luvulla. Sosiodraaman tarkoituksena on tunnistaa käyttäytymisen taustalla olevia motiiveja ja yhdessä pohtia, kuinka ongelmallista käyttäytymistä voitaisiin korjata. Tavoitteina ovat empatiakyvyn kehittäminen, itselleen tyypillisen käytöksen tunnistaminen toisen näkökulmasta, vuorovaikutustaitojen edistäminen sekä itseilmaisun selkiytyminen. Useimmiten tähän pyritään asettumalla harjoituksissa toisen ihmisen rooliin ja näin tarkastelemalla omaa toimintaa ulkopuolelta. (Ahonen 1992, 134-135.)

Kuntoutuksen välineenä draama tarjoaa mahdollisuuden voimaannuttaa osallistujiaan tukemalla heidän tunneilmaisuaan, tarjoamalla heille kanavan ilmaista ajatuksiaan myös ei-sanallisesti, sekä vahvistamalla heidän sosiaalisia vuorovaikutustaitojaan ja tarjoamalla elämyksellisiä onnistumisen kokemuksia. Draamatyöskentely kehittää positiivisella tavalla ratkaisumalleja, sillä draaman kautta voidaan asettua myös toisen ihmisen rooliin. Draaman ohjaaminen vaatii kuitenkin vankkaa osaamista: kuntouttavassa draamassa työskentelyn suunnittelu ja strukturointi nousevat merkittävään rooliin, sillä sosiaalityön asiakasryhmille on tyypillistä heikko sitoutuminen sekä moniongelmaisuus. Ohjaajalta pitää löytyä varasuunnitelmia ja improvisointikykyä, mikäli alun perin suunnitellut harjoitteet eivät syystä tai toisesta tunnu toimivan sen hetkessä porukassa tai tilanteessa. Asiakasryhmiä on monenlaisia ja ohjaajalta vaaditaan hyviä ryhmänvehtämistaitoja sekä näiden asiakasryhmien tuntemusta. (Saha 2016, 10-11.)

2.3 Aikaisempia tutkimuksia

Draaman käytöstä sosiaalialalla – ja etenkin mielenterveystyössä on tehty tutkimuksia ja opinnäytetöitä aiemminkin. Tanja Kupiainen käsittelee vuoden 2010 Keskipohjanmaan ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään *Mielenterveyskuntoutujien ryhmäyttäminen ja ryhmäytymisen haasteet draaman keinoin* muun muassa psykodraaman ja sosiodraaman käyttöä kuntoutujien ryhmäytymisessä. Tässä tutkimuksessa käy esimerkiksi ilmi ryhmäharjoitusten suunnittelun haastavuus, sillä kuntoutuksessa olevat saattavatkin henkilökohtaisista syistään peruuttaa tulonsa konkreettisesti viime minuuteilla (Kupianen 2010, 30).

Camilla Öhberg käsittelee draaman käyttöä mielenterveyskuntoutuksessa opinnäytetyössään *Sosiaalista tanssia draaman parissa: draamakasvatus osana mielenterveyskuntoutusta* (2013). Tämä tutkimus käsittelee kuitenkin niin sanottua osallistujien draamaa. Osallistujien draama tehdään vain tekijöilleen itse-reflektion välineeksi, eikä sitä välttämättä esitetä kenellekään. *Tuulta purjeisiin* –hankkeessa toteutettiin tällaisia harjoituksia myös, mutta sillä erotuksella että hankkeen draamatyö kulminoitui kahteen täyspitkään näytelmään sekä useampiin pienempiin esityksiin, joita esitettiin myös yleisölle.

Taiteen vaikutusta syrjäytymisen ehkäisyssä on tutkittu tieteellisesti esimerkiksi Suomen Akatemian *Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa* (SYREENI) –ohjelman *Taimi* –osahankkeessa. Nimi *Taimi* tulee sanoista ”taide minussa” ja hankkeessa keskityttiin taiteeseen identiteettiä rakentavana tekijänä ja keinona liittyä osaksi ryhmää. Syrjäytymisestä puhuttaessa ongelmaksi muodostuu usein se, että näistä ”syrjäytyneistä” puhutaan tietynlaisina objekteina, kohtaamatta heitä aidosti. Taidemuotojen avulla on pyritty antamaan ääni syrjäytyneille itselleen. Taiteen on todettu tavoittavan sellaisia kohtaamisen tapoja, joihin pelkästään tiedollisin välinein on vaikeaa – jopa mahdotonta – päästä. Näitä taiteen vaikutuksia on tutkittu niin sosiologian, feminismin, taidehistorian kuin psykologian teorioihin peilaten. (Krappala & Pääjoki 2003, 7-9.)

Arja Honkakoski määrittelee draaman väitöskirjassaan *Taiteen ja sosiaalisen työn rajalla – kohtauspaiikkana draama* osallistuvana taidemuotona, joka hyö-

dyntää teatterin työ- ja ilmaisutapoja. Tässä tutkimuksessa taideilmaisun ja sosiaalityön yhtymäkohdat ovat tekijän mielestä ilmeisiä. Molemmissa käsitellään yksilön roolia osana yhteisöä ja ihmisen kokemusta itsestään yksilönä ja toimijana. Sosiaalityö määritellään tässä vertauksessa ammatilliseksi toiminnaksi, jolla pyritään vahvistamaan ihmisen omatoimisuutta sekä tarjoamaan voimavaroja vaikeiden elämäntilanteiden voittamiseen. (Honkakoski 2017, 5-7.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Hankkeeseen osallistuneilta on kerätty aineistoa tammi-maaliskuussa 2017. Aineistonkeruun tarkoituksena on ollut saada rehellisiä ja informatiivisia vastauksia nuorten omista kokemuksista *Tuulta purjeisiin* –hankkeen toteutuksesta ja etenkin hankkeen puitteissa toteutetusta draamatyöskentelystä. Kaikki saatu tutkimusaineisto sekä teorialähteet tukevat vahvasti sitä ennakkokäsitystä, että draamatyö on toimiva ja tehokas sosiaalityön muoto.

Aineistoa on kerätty kolmesta eri lähteestä: Webropol-kyselylomakkeella, henkilöhaastatteluilla sekä hankkeen omasta loppuraportista. Alkuperäisenä ajatuksena oli toteuttaa aineiston keruu pääasiassa kyselylomakkeella, mutta sitä kautta saatujen vastausten vähäisen lukumäärän vuoksi tutkimusaineistoa on täydennetty henkilöhaastatteluilla.

Tutkimuksessa on käytetty sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Määrälliseksi tutkimukseksi voidaan lukea Webropol-kysely sekä loppuraportin sisältämät tiedot, kun taas laadullista tutkimusta edustavat laajemmat henkilöhaastattelut.

Aineistoa on analysoitu etsimällä vastauksista toistuvia teemoja ja vertaamalla, että poikkeavatko ne tutkimuksen lähtöolettamuksista vai tukevatko ne niitä. Dokumentoitua yhteenvetoa vastauksista ei lopulta tehty, sillä vastausten vähäisen määrän vuoksi vastausten tarkempi julkistaminen olisi voinut heikentää vastaajien anonymiteettiä.

3.1 Kohderyhmä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat *Tuulta purjeisiin* –hankkeeseen osallistuneet nuoret sekä nuoret aikuiset. *Tuulta purjeisiin* oli suunnattu ilman työ- tai opiskelupaikkaa oleville, alle 30-vuotiaille nuorille. Monilla heistä oli taustalla esimerkiksi ongelmallisia kotioloja, päihde- tai mielenterveysongelmia tai vaikkapa op-

pimisvaikeuksia. Nämä tekijät olivat useilla juuri esteenä työllistymiselle tai opiskelulle. Sosiaalisten tilanteiden sekä epäonnistumisen pelko ovat tavallisia ongelmia tällaisessa ihmisryhmässä. Hankkeen tavoitteena oli tuoda tälle porukalle itseluottamusta ja rytmiä mahdollisesti pitkään jatkuneeseen päämäärättömyyteen. Hankkeeseen osallistui luonnollisesti hyvin monenlaisia nuoria. Osalla oli paremmat valmiudet tekemiseen alun perinkin – he olivat rohkeampia, sosiaalisempia ja niin edelleen – mutta joukossa oli sellaisiakin, jotka eivät esimerkiksi puhuneet lainkaan. Työntekijöiden mielestä kaikki nämä nuoret olivat kuitenkin erittäin mukavia ihmisiä, kunhan heihin vain pääsi tutustumaan paremmin. Valtaosa myös tuntui selvästi muuttuvan hankkeen edetessä. (Mäkinen 2017.)

Teoriatiedon ja muiden vastaavantyyppisistä projekteista olevan tiedon perusteella tutkimuksen lähtöolettamuksena oli, että draamatyön avulla voidaan tukea ihmisten itseluottamusta ja vahvistaa heidän työ- ja opiskeluvälmiuksia. Kyse-lyssä sekä haastatteluissa pyrittiin saamaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) kokivatko osallistujat hyötynensä konkreettisesti jollakin tapaa draamatyös-tä, 2) olivatko he saaneet lisää itseluottamusta tai olivatko heidän sosiaaliset taitonsa muutoin karttuneet, sekä 3) oliko hankkeessa keskeisenä ajatuksena ollut yhteisöllisyys toteutunut draamatyössä.

3.2 Webropol-kysely

Aineiston hankkimisessa selkeästi suurin ongelma oli kohderyhmän tavoittami-nen. Aineiston kerääminen aloitettiin kesällä 2016 ottamalla yhteyttä *Tuulta pur-jeisiin* –hankkeessa työskennelleisiin henkilöihin, joilta pyydettiin hankkeessa mukana olleiden yhteystietoja. Yhteystietojen luovuttaminen perustui kuitenkin vapaaehtoisuuteen, joten kaikilta kohderyhmään kuuluneilta ei luonnollisesti-kaan saatu yhteystietoja, joiden avulla kysely olisi voitu heille lähettää. Yhteys-tietonsa antaneiden vähyys johtui osittain varmasti myös siitä, että hanke oli kyselyn aloittamisen aikaan jo päättynyt, joten työntekijätkään eivät tavoittaneet tiedotuskanavissaan kaikkia hankkeessa mukana olleita. Yhteystietoja kerättiin hankkeen suljetussa Facebook-ryhmässä, johon monet hankkeessa mukana

olleet yhä kuitenkin kuuluivat. Facebookin teknisten ominaisuuksien vuoksi on kuitenkin mahdollista, että kaikki eivät kyseistä yhteystietokyselyä ole huomanneet ajoissa. Osa hankelaisista oli myös poistunut ryhmästä jo.

Kyselyn toteuttamisessa päädyttiin käyttämään Webropol-palvelua sen selkeyden ja helppouden vuoksi. Palvelussa luotu sähköinen kyselylomake lähetettiin linkkinä sähköpostitse niille, jotka olivat yhteystietonsa antaneet. Samainen linkki laitettiin myös aiemmin mainittuun Facebook-ryhmään. Vastausten antamiselle oli määritelty takarajaksi 10.3.2017 ja kyselystä lähetettiin vielä deadline lähempänä muistutusviesti.

Kyselylomakkeen täyttäminen ja lähettäminen tapahtui anonymisti ja sen kysymyksissä (ks. liite) kartoitettiin vastaajan taustaa, töitä joita hän oli hankkeessa päässyt tekemään sekä hänen henkilökohtaisia kokemuksiaan ja mielipiteitään hankkeen draamatyöstä. Vastauksia saatiin yhteensä seitsemän kappaletta. Kysymysten laatimisen pohjana käytettiin draamamenetelmistä löytyvää teoriatietoa, hankkeen työntekijöiden tiedonantoja sekä kyselyn laatijan omia tietoja hankkeen kohderyhmästä ja toiminnasta.

Vastausten vähäisen määrän vuoksi saatua aineistoa ei tietenkään voida pitää täysin luotettavana kuvauksena kaikkien hankkeeseen osallistuneiden kokemuksista, mutta yhdistettynä työntekijöiden tekemiin havaintoihin sekä henkilöhaastatteluissa kerrottuihin tarinoihin antavat ne hyvän yleiskuvan siitä, kuinka yleisellä tasolla hankkeessa tehty draamatyö koettiin.

3.3 Henkilöhaastattelut

Alusta asti oli selvää, että kyselyillä hankittua aineistoa täydennettäisiin henkilöhaastatteluilla, mutta näiden haastatteluiden tärkeys korostui, kun huomattiin että kyselyistä saatava aineisto ei muodostuisi kovinkaan laajaksi. Haastatteluissa kysyttiin henkilöiden omia kokemuksia draamatyöstä laajemmin kuin sähköisessä kyselylomakkeessa. Lisäksi haastateltavia pyydettiin laajemman otannan saamiseksi kertomaan myös näkemyksiään siitä, kuinka heidän toverinsa

hankkeessa ovat kokeneet draamatyön – esimerkiksi sitä kautta, että mitä he ovat keskenään keskustelleet asiasta tai millaisia mielikuvia heille on jäänyt muiden suhtautumisesta draamatyöhön. Henkilöhaastatteluihin osallistuminen perustui kyselylomakkeen tapaan vapaaehtoisuuteen ja haastatteluita tehtiin yhteensä kolmelle eri henkilölle. Haastattelut on myös toteutettu anonyymisti hankkeeseen osallistuneiden yksityisyyden suojaksi. Haastattelujen kysymykset olivat tyylillisesti samankaltaisia, kuin kyselylomakkeen viimeiset avoimet kysymykset (ks. liite).

Hankkeeseen osallistuneiden lisäksi työtä varten on haastateltu myös hankkeessa draamatyötä ohjannutta Anne Mäkistä, joka osallistui myös hankkeen toiminnan suunnitteluun. Mäkinen on ohjannut vuosien varrella useita eri-ikäisten teatteriryhmiä ja opiskellut lisäksi lasten ja nuorten erityisohjaajaksi. Mäkisen (2017) mukaan hän suoritti nämä opinnot ensisijaisesti siksi, että hän oli alkanut huomaamaan harrastajaryhmissä yhä useammalla lapsella ja nuorella olevan jonkinlaisia sopeutumisongelmia ja vaikeuksia. Näiden harrastajien kohtaamisessa on Mäkisen mielestä aivan jokaisella lasten ja nuorten ryhmiä vetävällä aikuisella valtava etu, jos ymmärtää edes hiukan siitä, että mitä tarkoitetaan vaikkapa Aspergerillä, ADHD:llä tai nuorten masennuksella. Useampi harrastajateatterin ohjaaja on todennut ryhmien vetämisessä vaadittavan paljon sosiaalista pelisilmää sekä sosiaalialaan rinnastettavaa osaamista.

3.4 Muu aineisto

Edellä mainittujen tutkimusmenetelmien lisäksi tutkimuksessa on käytetty apuna *Tuulta purjeisiin* –hankkeen omaa loppuraporttia. Hanke luonnollisesti kartoitti itse myös osallistujiensa kokemuksia. Tämän raportin sisältö pitkälti tukee niitä havaintoja draamatyön käytöstä hankkeessa, jotka nousivat esille kyselyssä sekä haastatteluissa.

Kulttuuritalo Annankatu 6:en eli Anniksen toiminnasta puhuttaessa on lähteenä käytetty myös muiden taloa käyttävien henkilökohtaisia tiedonantoja. Näitä lähteitä ovat muun muassa talon eri teatteriryhmien ohjaajat sekä näyttelijät ja eri-

laisia työpajoja talolla vetäneet henkilöt sekä kyseisiin pajoihin osallistuneet ihmiset. "Annislaisten" kokemuksia ja kertomuksia on kirjattu ylös osittain ulkomuistista useiden vuosien varrelta, pääosin aikaväliltä 2013-2017.

4 TUULTA PURJEISIIN –HANKE

Tuulta purjeisiin sai alkunsa kun Kulttuuritalo Annankatu 6:en eli Anniksen vastaava työntekijä Erja Lehtonen alkoi pohtia nuorten syrjäytymistä torjuvaa hanketta talon tiloissa. Lehtonen tajusi nopeasti Annikselta löytyvän erittäin hyvät puitteet kulttuurialan projektien toteuttamiseen: talosta löytyi niin käytännön edellytyksiä (esimerkiksi tilat, tekniikka) kuin osaamistakin (muun muassa useiden eri taiteenalojen pitkän linjan tekijöitä ja osallistava sekä yhteisöllinen ilmapiiiri). Tämän oivalluksen pohjalta lähdettiin kehittämään nuorten kulttuurialan työllistämishanketta. Hankkeeseen haluttiin alusta asti myös joku sellainen, jolta löytyisi sopivaa ammattitaitoa nuorten kohtaamiseen. Alun perin tähän oli mietitty esimerkiksi terveydenhoidon ammattilaista, mutta sitten Lehtonen muisti vanhalla kollegallaan Anne Mäkisellä olevan lasten ja nuorten erityisohjaajan koulutus. Mäkinen oli hankkeen järjestäjien mielestä erinomainen valinta työhön, sillä hänellä oli lisäksi vuosien kokemus erilaisten teatteriryhmien vetämisestä. (Mäkinen 2017.)

Hanke toimi Porissa aikavälillä 1.2.2013-31.12.2015 ja sitä rahoittivat tasapuolisesti ELY-keskus sekä Porin kaupunki. Tämän noin kolmen vuoden jakson aikana hanke työllisti Kulttuuritalolla yhteensä 117 16-30 –vuotiasta nuorta, joista samanaikaisesti oli toiminnassa mukana enimmillään 24 henkeä. Osallistujat tulivat hankkeeseen TE-toimiston tai kaupungin kuntouttavan työtoiminnan kautta. Keskimääräinen työkokeilu hankkeessa kesti noin neljä kuukautta. Hankkeeseen osallistuneista nuorista 24 ilmoitti päässeensä hankkeen jälkeen palkkatoihin, 33 aloitti opiskelun tai oppisopimuskoulutuksen, 27 siirtyi muualle työkokeiluun ja seitsemän oli työttömänä. Lopuista osallistujista 21:tä henkeä ei tavoitettu hankkeen loppuraporttia varten lainkaan ja muutamat olivat esimerkiksi äitiyslomalla, perustaneet oman yrityksen tai suorittivat asevelvollisuutta. Loppuraportin perusteella voidaan varmaksi todeta siis että yli puolet hankkeen osallistujista olivat siirtyneet onnistuneesti työelämään tai opiskelemaan. Todellinen luku voi olla vielä korkeampi kun mukaan lasketaan ne, joita ei hankkeen jälkeen tavoitettu. (Lehtonen 2016.)

Hanke voidaan pitkälti rinnastaa nuorten työpajatoimintaan. Työpajatoiminnassa alle 29-vuotiaille nuorille pyritään opettamaan elämänhallinnan ja aikuisuuden perustaitoja ja vahvistamaan heidän valmiuksiaan hakea töitä tai opiskelupaikkaa. Kuten työpajoillakin, niin myös valtaosa *Tuulta purjeisiin* –hankkeen nuorista tuli mukaan hankkeeseen TE-toimiston kautta. Tutkimusten mukaan peräti 80 % työpajajaksolla olleista nuorista löytää itselleen jonkinlaisen suunnan jakson avulla. Myös hankkeessa olleista nuorista monet ovat kertoneet heidän tulevaisuudensuunnitelmiansa selkiytyneen selvästi hankkeen myötä. Monilla ei ollut ennen hanketta minkäänlaista suunnitelmaa, mutta jälkikäteen he ovat löytäneet töitä esimerkiksi kulttuurialan teknisemmältä puolelta, kuten lavasterakennuksesta tai valotekniikasta. Yhteistä työpajatoiminnalle ja hankkeelle on myös nuorten ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun sekä yksilöllinen ohjaus. (Nuorisotakuu.fi i.a.)

Hankkeen keskeiset tavoitteet olivat osallistujien ammatillisten ja opiskeluvaikeuksien kehittäminen, urasuunnittelu sekä yhteisöllisyyden tukeminen. Toimintamuotoina toimivat erilaiset kulttuurialan projektit ja työpajat, joissa opeteltiin sekä käytännön taitoja (esimerkiksi kalustemaalausta, valokuvausta, maskeerausta, markkinointia tai paitojen painatusta) että henkisiä konsepteja, kuten omien vahvuuksien tunnistamista, yhteistyötä tai omatoimisuutta. Yhteisökasvatus on ollut *Tuulta purjeisiin* –hankkeessa erityisen keskeisessä roolissa ja siksi perinteisestä työkokeilutoiminnasta poiketen osallistujat ovat osallistuneet kaikkeen toimintaan ryhmänä, eikä niin että heidät olisi eritelty selvästi eri työtehtäviin. Annankadun laajat tilat ja monipuolinen kulttuurialan verkosto mahdollistivat monipuolisten projektien järjestämisen tämä ajatus mielessä. (Lehtonen 2016.)

Elämänhallinnan tukeminen on usein sosiaalityön keskeisiä teemoja. Auttamistyöllä pyritään vahvistamaan ihmisten omaa selviytymistä arkipäivän toiminnoista ja liittymään omatoimiseksi, itsenäiseksi osaksi yhteisöä. Sosiaali- ja terveydenhuollossa on tarkoituksena turvata yksilön elämänhallinnan edellytykset, joko ehkäisemällä ennalta ihmisten suoriutumisedellytysten heikkenemistä tai vahvistamalla heikenneitä edellytyksiä – esimerkiksi romahtanutta itsetuntoa. Yksilön oma kokemus elämänhallinnastaan on keskeisessä asemassa sen tu-

kemisessä, eikä hetkellisesti esimerkiksi psyykkisen sairauden tai työttömyyden takia lamaantunutta ihmistä saa leimata pysyvästi vajaakuntoiseksi. Tällaiset henkilöt tarvitsevat kuitenkin rohkaisua ja apua, usein hyvin yksilöllisesti. (Ahonen 1992, 20-23.)

Hankkeen tavoitteena on ollut siihen osallistuneiden nuorten kuntoutus ja heidän työnhakuvalmiuksiansa sekä elämänhallintansa edistäminen. Kuntoutus voi yleisesti tarkoittaa kahta eri asiaa: esimerkiksi leikkauksen tai fyysisen vamman takia tehtävää toimintaa, joka ylläpitää kehon toimintaa, tai sosiaalista kuntoutusta. Sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen olevan kokonaisvaltaista ja monialaista toimintaa, jolla vahvistetaan henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista ja jossa huomioidaan esimerkiksi työttömyyden, mielenterveyshäiriöiden tai vammaisuuden vaikutus henkilön toimintakykyyn (Sosiaali- ja terveysministeriö i.a.). *Tuulta purjeisiin* –hanke oli suunnattu nimenomaan tällaiseen toimintaan, sillä kohderyhmänä olivat ilman työ- ja opiskelupaikkaa olevat nuoret, joista monet olivat tavalla tai toisella vajaakuntoisia.

Draamatyötä hankkeessa ohjannut Mäkinen kertoo olleensa etukäteen projektista hyvin innoissaan. Mäkisen (2017) mukaan häntä viehätti erityisesti ajatus siitä, että hänelle ja hänen läheisilleen niin paljon hyvää antanut Kulttuuritalo ja sieltä löytyvä osaaminen sekä resurssit pääsisivät nyt auttamaan juuri niitä ihmisiä, jotka tällaista apua ja tukea kaipaavat.

Draamatyön tavoitteena oli paitsi vahvistaa nuorten sosiaalisia taitoja, itsetuntoa sekä yhteisöllisyyttä, niin myös tarjota heille kanava vaikeiden elämäkokemusten ilmaisuun sekä vertaistukeen. Päivistä, joina draamaharjoitteita tehtiin – joita kutsuttiin leikkisästi ohjaajan mukaan Anne-päiviksi – muodostui monien hanke-*laisten* lempiviikonpäiviä. Draamatuntien aikana keskusteltiin yhteisistä teemoista ja tehtiin niiden perusteella improvisoituja kohtauksia sekä pienryhmissä valmistettuja lyhyitä esityksiä. Tueksi vedettiin erilaisia teatteritekniikan perusharjoitteita ja annettiin konkreettisia reunaehtoja kohtauksen toteuttamiselle (esimerkiksi ”tehkää tämä tilanne niin kuin se olisi kauhuelokuvasta ja miettikää, millaiset asiat teidän elämässänne ovat olleet kaikkein pelottavimpia”).

Hankkeessa työkokeilussa olevat toimivat Anniksella työpajoissa sekä muissa työtehtävissä normaalisti arkisin klo 8-16 aikavälillä, tuntimäärien sekä viikoittaisten työpäivien määrän vaihdellessa henkilökohtaisen kuntoutussuunnitelman mukaan. Päivän ohjelmaan kuului myös edullinen työpaikkaruokailu, jonka järjestämiseen (valmistus, tarjoilu ja tiskaus) hankelaiset myös osallistuivat itse. Osa työstä – esimerkiksi näytelmien esitykset sekä erilaisissa julkisissa tilaisuuksissa tapahtuneet esiintymiset – tapahtui ilta-aikaan tai viikonloppuisin. (Lehtonen 2016.)

4.1 Kulttuuritalo Annankatu 6

Kaikki hyväksytään täällä sellaisina kuin ovat. Ei tänne aina tarvitse tulla jotakin tekemään ja toteuttamaan – tänne voi tulla ihan vain olemaan tuohon sohvalle ja tapaamaan kavereita. Monet ovat sillä tavoin juuri tutustuneet uusiin tyyppeihin täällä. (Mäkinen 2017.)

Kulttuuritalo Annankatu 6 – tuttavallisemmin Annis – on Porin keskustassa sijaitseva kulttuurin monitoimitila, jossa muun muassa toimii useita teatteriryhmiä ja jossa järjestetään erilaisia kulttuuritapahtumia kuten bändi-iltoja, käsityömarkkinoita, teatteriesityksiä, performansseja tai taidenäyttelyitä. Talon historia ulottuu vuoteen 1873, jolloin sen ensimmäiset osat rakennettiin olutpanimon käyttöön. Myöhemmin aikoina talossa on toiminut muun muassa kirjapaino sekä tekstiiliteollisuutta. 1980-luvulle tultaessa kiinteistö oli kuitenkin tyhjillään ja silloin vailla toimitiloja ollut Porin Teatterinuoret ry valtasi rakennuksen harjoitus- ja esityskäyttöön. Rapistunutta taloa alettiin kunnostamaan talkoovoimin ja 1982 kaupunki myönsi talon korjaukseen Porin elävän musiikin yhdistykselle tarkoitetut rahat samaisen yhdistyksen muuttaessa itse toimimaan myös talossa. (Porin kaupunki i.a.a.)

Anniksen historia on värikäs ja sitä ovat koetelleet niin tulipalo, poliittinen vastustus kuin liikeyritysten halut laajentaa toimintaansa tontille. Talon merkitystä Porilaisella kulttuurikentällä ja nuorten toimintapaikkana on kuitenkin puolustettu aktiivisesti ja 2000-luvulla se sai viimein ensimmäisen vakituisen työntekijänsä.

1990-luvulla laman aikaan nuorisotyöttömyyden ollessa korkealla oli Anniksen merkitys monille nuorille korvaamaton. Nykyisin Annis toimii Porin kaupungin kulttuuriasiaintoimen alaisuudessa ja sen merkitys taidekasvatuksen, nuorisotyön ja tasa-arvon edistäjänä on jo laajalti arvostettu ja tunnettu. (Porin kaupunki i.a.a.)

Anniksen toiminta on alusta asti ollut nuorten itse järjestämää ja nykyisinkin nuorten omatoimisuus on toimintaa ylläpitävä voima. Kulttuuritalolla ei ole minikäänlaista virallista taiteellista johtajaa ja taloon ovat kaikenlaiset tekijät – niin ryhmät kuin yksityishenkilöt – tervetulleita toteuttamaan visioitaan. Toiminnan järjestäminen Anniksella on hyvin poikkeuksellista moniin muihin paikkoihin nähden, sillä toiminta perustuu pitkälti talon käyttäjien keskinäiseen luottamukseen, talkoohenkeen sekä suullisesti sovittuihin yhteistyökuvioihin. Toimijoilta ei vaadita lupalappujen täyttöä eikä omaa rahaa. (Porin kaupunki i.a.b.)

Monille nuorille Annankatu on paikka itsensä tutkiskeluun, tovereiden omaehtoiseen kohtaamiseen sekä yhdessä tekemiseen. Anniksen toiminnan omaehtoisuus ja ennakkoluulottomasti rajoja ylittävät taideprojektit ovat saaneet laajaa kansallista sekä kansainvälistä huomiota ja monet taloa käyttäneistä nuorista ovat siirtyneet aikuisiällä kulttuurin ammattilaisiksi. (Porin kaupunki i.a.b.)

Eräs Helsinkiin opintojen perässä muuttanut teatteriharrastaja on maininnut, että hänen tietojensa mukaan muualta Suomesta ei löydy vastaavaa paikkaa kuin Annis. Anniksella on mielettömät puitteet kulttuurihankkeiden toteuttamiseen. Talosta löytyy niin pukuvarasto, ammattitason valo- ja äänikalustoa, kolme esityskelpoista tilaa katsomorakenteineen sekä useita harjoitustiloja, äänitysstudio, puuverstas sekä ennen kaikkea kulttuurin monialainen yhteisö, joka mahdollistaa laajan yhteistyöverkoston. Taloa käyttävät niin sirkustaiteilijat, kuvataiteilijat, tanssiryhmät, muusikot kuin teatteriryhmätkin.

Useat muualle muuttaneista entisistä "annislaisista" kertovat heidän kaipaavan Porista eniten juuri Annankatua ja sen yhteisöä. Paitsi että talo on tarjonnut heille ainutlaatuisia harrastusmahdollisuuksia, on sen avoin ja yhteisöllinen ilmapiiri sekä asenteeton suhtautuminen nuorisoon ollut monille vieläkin tärkeämpää.

Anne Mäkisen (2017) mukaan juuri tämä ilmapiiri ja Anniksen toiminnan positiivinen vaikutus nuoriin synnyttivät ajatuksen syrjäytymistä torjuvan hankkeen käynnistämisestä Anniksella.

4.2 *Maa johon en kuulu* – nuorten omat kokemukset valokeilassa

Joukossa oli paljon sellaisia, joilla ei ole ollut ketään, joka olisi heitä kuunnellut tai arvostanut. (Mäkinen 2017.)

Maa johon en kuulu sai ensi-iltansa Anniksella 25.9.2014 ja siitä pidettiin tuon syksyn aikana yhteensä kuusi yleisönäytöstä sekä kolme tilausesitystä. Näytelmä valittiin myös alkuvuodesta 2015 pidetyille Mikkelin Työväen Näyttämöpäiville ja siitä tilattiin vierailuesitys Helsingin Alppilan kulttuurikeskukselle maaliskuussa 2015. Esitys sai runsaasti positiivista palautetta yleisöltä ja monet katsojista sanoivat sen herättäneen ajatuksia. Näytelmän keskeisenä teemana olivat nuorten omat kokemukset virastobyrokratian, vaihtuvien mielialalääkkeiden ja ihmissuhdeongelmien keskellä. Nuoret pääsivät projektissa itse kirjoittamaan ja esittämään omia tarinoitaan. Teos sisälsi myös nuorten itse säveltämää sekä esittämää musiikkia. (Lehtonen 2016.)

Draamatyö lähti liikkeelle siitä ajatuksesta, että haluttiin antaa näille nuorille ääni. Osallistujilla oli taustalla rankkoja kokemuksia, jotka haluttiin tuoda esiin ja käsitellä niitä yhdessä. Näytelmän tekeminen perustui vapaaehtoisuuteen – ketään ei pakotettu puhumaan asioista, joista ei halunnut puhua. Avoin ja tuomitsematon ilmapiiri kuitenkin rohkaisi nuoria kertomaan hyvin vaikeistakin henkilökohtaisista asioista ja näiden kertomusten pohjalta syntyi kokoomanäytelmä *Maa johon en kuulu*. Näytelmässä pyrittiin säilyttämään nuorten kertomat tarinat hyvin lähellä alkuperäistä. Osassa kertomuksia vaihdettiin hahmojen sukupuolta tai tekstiä dramatisoitiin niin, että alun perin yhden ihmisen pään sisäisetä monologista tehtiinkin kahden henkilön välinen dialogi. Vaikka näytelmä koostuikin irrallisista kohtauksista, toimivat yleiset teemat yhteen liittäväinä tekijänä. Näitä teemoja olivat yksinäisyys, itsensä kelpaamattomaksi kokeminen, syrjintä, päihteiden käyttö sekä erilaiset ihmissuhdeongelmat. Nuorista kukaan ei näyteltyt

oman tarinansa pääosaa, vaan työskentelyssä pyrittiin ottamaan etäisyyttä ja löytämään uusia näkökantoja asettumalla omien kokemusten ulkopuolelle. (Mäkinen 2017.)

Teatteri työmuotona tarjoaa mahdollisuuden asettua toisen ihmisen asemaan ja kokea itselleen vieraita asioita ja näin ymmärtää toista paremmin. Se on myös keino ihmiselle itselleen ottaa etäisyyttä käsiteltävään asiaan ja näin ehkä löytää siitä uusia puolia. Tositapahtumiinkin perustuvassa teatterissa asioita dramatisoidaan ja niistä muokataan uusi, fiktiivinen kokonaisuus. Oman tarinan jakaminen muiden kanssa antaa tälle tarinalle ja kokemukselle merkityksen sekä arvon. Draama on tapa käsitellä sellaisia asioita, joita usein purettaisiin jonkinlaisen terapian avulla, mutta draama ei ole pääsääntöisesti varsinaista terapiaa. Siinä on kyse asioiden prosessoimisesta yhdessä ja uusien näkökantojen löytämisestä etäännyttämällä rooli arkitodellisuudesta. Hahmojen sukupuoli ja ikää voidaan muuttaa ja tapahtumat sijoittaa aivan eri ympäristöön. Näin löydetään helposti sellaisia elementtejä, joita tarinan kertoja ei ole itse alun perin huomannut – esimerkiksi syyn omaan epäonnistumisen pelkoonsa. Tällaisessa työskentelyssä vaaditaan draaman ohjaajalta kuitenkin erittäin hyviä sosiaalisia taitoja ja rautaista ammattitaitoa luottamuksen rakentamiseksi. Hoitomenetelmänä draama ei toimi, jos osallistujilla ei ole vahvaa luottamusta ohjaajaan, sillä ilman tätä luottamusta eivät he myöskään uskalla avata omia kokemuksiaan muiden käsiteltäväksi. (Airaksinen & Karkkulainen 2012, 6-7.)

Draamatunneilla käsiteltiin erilaisten harjoitusten avulla nuorten omia elämänkokemuksia, joista osa oli hyvin vaikeita. Harjoituksissa oli alusta asti sääntönä se, että mitään siellä sanottua ja tehtyä ei ilman lupaa kerrota eteenpäin. Tämä vaitiolovelvollisuus koski sekä osallistujia että ohjaajia ja sen tarkoituksena oli rakentaa luottamuksellinen suhde osallistuvien osapuolien välille. Ketään ei myöskään pakotettu kertomaan omista asioistaan, samasta syystä. Osa nuorten kertomuksista oli niin rankkoja, että ohjaajan piti joskus keskeyttää harjoitukset hetkeksi. Rankkojen tarinoiden kertominen ääneen oli kuitenkin monille tavallaan voimaannuttavaa ja useat osallistujista saivatkin näistä sessioista vertaistukea sekä ymmärrystä kokemilleen raskaille asioille. (Mäkinen 2017.)

Näytelmäprosessin alkuvaiheessa moni osallistujista ilmoitti, ettei missään nimessä näyttele. Taustalla tässä kieltäytymisessä oli esiintymiskammoa, epäonnistumisen pelkoa ja heikkoa itsetuntoa, josta monet hankkeen osallistujista omien sanojensakin mukaan kärsivät. Projektin edetessä useat mukana olleista kuitenkin rohkaistuivat kokeilemaan näyttelemistä ja lopulta lähes kaikki näytelmän tekemiseen osallistuneet nuoret myös näyttelivät yleisön edessä. Ohjaaja Mäkisen mukaan sitä tunnetta on vaikea päihittää, kun näki aiemmin niin pelokkaan ja vetäytyvän ihmisen astuvan lavalle yleisön eteen. ”Ketään ei pakotettu esiintymään – kaikkiin tilanteisiin oli mietitty b-vaihtoehto siltä varalta, että näyttelijä ei pystykään nyt vetämään esimerkiksi monologia loppuun. Tämä luottamuksellinen ja painostamaton asenne sekä positiivinen ilmapiiri varmasti rohkaisivat ihmisiä.” (Mäkinen 2017.)

4.3 *Täydellinen* – yhteisistä teemoista kirjoitettu näytelmä

Ensimmäisen näytelmän jälkeen hankkeessa päätettiin tehdä toinenkin esitys. Tällä kertaa valittiin kuitenkin hieman erilainen lähestymistapa, koska haluttiin kummankin näytelmäprojektin olevan osallistujille ainutlaatuinen kokemus. Saman asian kahteen kertaan tekeminen olisi tekijöiden mielestä johtanut näiden kahden näytelmän liialliseen vertailuun, joka olisi ollut harmillista siltäkin kannalta, että näytelmissä oli osittain eri työryhmä. (Mäkinen 2017.)

Siinä missä *Maa johon en kuulu* oli ollut episodimainen ja osin jopa performanssillinen kokonaisuus, jossa ainoastaan samankaltaiset teemat ja yhtenäinen visuaalinen ilme liittivät kohtaukset toisiinsa, päätettiin tällä kertaa tehdä perinteinen, kirjoitettu näytelmä. Osallistujilta kerättiin aiheideoita harjoituksissa ja näiden ideoiden pohjalta ryhmän ohjaaja kirjoitti näytelmän nimeltä *Täydellinen*. Monet esille nousseista teemoista pohjautuivat osallistujien omiin kokemuksiin, mutta aiemmasta poiketen *Täydellinen* ei perustunut kenenkään kokemuksiin suoraan. Kantaviksi teemoiksi nousivat epäonnistumisen pelko, riittämättömyyden tunne sekä hyväksynnän kaipuu. (Mäkinen 2017.)

Täydellinen esitettiin joulukuussa 2015 ja se oli näin ollen viimeisimpiä asioita, joita koko hankkeessa toteutettiin. *Maa johon en kuulu* –näytelmän tavoin tämäkin esitys keräsi hyvin myönteistä yleisöpalautetta, etenkin puhuttelevien teemojensa sekä autenttisuutensa osalta. Osa tekijöistä koki kuitenkin aiemman näytelmäprojektin henkilökohtaisempaan sekä yhteisöllisesti tiiviimpänä prosessina.

4.4 Hankkeen muu toiminta

Tuulta purjeisiin sisälsi näiden kahden näytelmän lisäksi myös monia muita toimintamuotoja, eivätkä kaikki hankkeessa mukana olleet nuoret suinkaan osallistuneet draamaprojekteihin. Kolmen vuoden jakso sisälsi kymmeniä erilaisia työpajoja, yhteistyöprojekteja, tutustumiskäyntejä eri oppilaitoksiin ja kaupungin yksiköihin sekä koulutuksia.

Yhteistyö Kulttuuritalon muiden ryhmien kanssa oli hankkeen aikana tiivistä ja hankelaiset toimivat esimerkiksi Rakastajat-teatterin *Lainsuojattomat*-teatterifestivaaleilla valo- ja äänitekniikan rakentajina. Hanke organisoி yhdessä Porin Teatterinuoret ry:n kanssa kesäisin Pori Jazz –festivaalien aikaan talossa pidettyä yleisömajoitusta ja osallistui myös Teatterinuorten kauhutraloprojektiin vuonna 2014. Hankkeen nuoret ovat myös auttaneet monia taloa käyttäviä esiintyjäryhmiä lavastuksen rakentamisessa, katsomoiden pystytyksessä sekä esitysten kahvioiden ja lipunmyynnin järjestämisessä. (Lehtonen 2016.)

Hankkeessa työkokeilua suorittavat osallistuivat aktiivisesti Kulttuuritalon päivittäiseen toimintaan, kuten tilojen siivoukseen, pukuvaraston huoltoon, seinämaalusprojekteihin sekä päivittäisen ruokailun järjestämiseen. Lisäksi nuoret olivat mukana järjestämässä Anniksen vappu-, pääsiäis- ja joulutapahtumia.

Hankkeessa opeteltiin lisäksi myös yhteiskunnallista vaikuttamista: nuoret valmistivat kampanjamateriaalia projektiin, jonka tavoitteena oli saada taloon kaivattu hissi. Kulttuuritalon ongelmana oli useiden vuosien ajan ollut hissipuute, joka hankaloitti liikuntarajoitteisten osallistumista talon toimintaan. Kampanjaa varten nuoret valmistivat esimerkiksi musiikkivideon. Hissi otettiin käyt-

töön vuoden 2015 *Mukavammaksi*-vammaisuskulttuuripäivillä, joita hankelaiset olivat myös järjestämässä. (Lehtonen 2016.)

Kahden ison näytelmäprojektin lisäksi hankkeen aikana toteutettiin muun muassa kaksi pienempää jouluesitystä, vanhustenhoidon palvelutaloissa kiertänyt *Kylätiellä*-musiikkiteatteriesitys, erilaisissa lasten- ja perhetapahtumissa esiintynyt *Illeskotit*-performanssiryhmä sekä useissa eri kiinteistöissä ympäri Poria järjestetty lasten interaktiivinen draamaseikkailu *Noita Nytenenän Taikatalo*. Osittain näiden projektien yhteydessä ja osittain täysin itsenäisesti järjestettiin erilaisia kursseja ja työpajoja soitinrakennuksesta, kuorolaulusta, valokuvauksesta, julistesuunnittelusta, varjoteatterista, nukkien valmistamisesta, maskeerauksesta ja videoiden kuvaamisesta sekä editoimisesta. (Lehtonen 2016.)

Anniksen yhteisöllisyyteen ja omatoimisuuteen kannustava ilmapiiri alkoi näkyä myös osassa hankkeen työkokeilijoita, kun he päättivät itsenäisesti osallistua Uneton48-lyhytelokuvakilpailuun toukokuussa 2015. Elokuva ei valmistunut ajoissa kilpailuun, mutta sitä tekemässä olleet henkilöt kertovat kuvauksissa olleen hauskaa ja juuri tällaisen mahdollisuuden itsenäiseen, omaehtoiseen toimintaan olevan aivan ainutlaatuista Anniksella.

5 KOKEMUKSIA DRAAMATYÖSTÄ: TUTKIMUKSEN TULOKSET

Webropol-vastauksia saatiin yhteensä seitsemän kappaletta. Tätä aineistoa on täydennetty anonyymeillä henkilöhaastatteluilla sekä työntekijöiden raportoinnilla. Vastaukset ovat pääosin erittäin positiivisia ja näin ollen tukevat teoriatiedon väittämiä kulttuurityön positiivisista vaikutuksista.

Vastanneista kolme oli miehiä ja neljä naisia. Iältään vastanneet olivat kaikki hankkeen aikana 19-24 –vuotiaita. Kahdella heistä ei ollut hankkeen aikana peruskoulun jälkeistä koulutusta ja loput olivat suorittaneet joko lukion tai ammattikoulun. Valtaosa vastanneista oli osallistunut molempiin hankkeen näytelmäprojekteista, yhden ollessa mukana vain ensimmäisessä ja yhden vain jälkimmäisessä näytelmässä. Eräs vastanneista kertoi olleensa mukana *Täydellinen*-näytelmässä ohjaajan pyynnöstä, vaikka koulun alkamisen vuoksi hän ei enää ollut mukana hankkeessa tuolloin. Yksi vastanneista ei ollut varsinaisesti mukana *Tuulta purjeisiin* –hankkeessa, vaan suoritti yleistä työkokeilua Kulttuuritalolla projektin aikana, osallistuen näytelmien toteutukseen.

Vastanneista kaksi ilmoitti itsellään olevan jonkinlainen mielenterveysdiagnoosi, mutta monet kertoivat kärsineensä esimerkiksi ahdistuksesta, väsymyksestä tai uniongelmistä, vaikkei heillä ollutkaan virallista diagnoosia. Osa vastanneista kertoi myös kärsineensä masentuneisuudesta, yksinäisyydestä, sosiaalisten tilanteiden pelosta sekä kohtuuttomasta stressistä. Kaikki vastanneet kokivat itsellään olleen suuria ongelmia itsetunnon kanssa. Mäkisen (2017) kertoman perusteella mukana oli paljon sellaisia tyyppisiä, joiden oli vaikea katsoa toista silmiin tai puhua oma-aloitteisesti.

Vastanneista vain kahdella oli aiempaa kokemusta teatterityöskentelystä. Henkilöhaastatteluista käy myös ilmi, että valtaosalla osallistujista ei ollut kokemusta draamatyöskentelystä. Tässä valossa on erittäin mielenkiintoista, että niinkin moni osallistuneista nuorista hakeutui hankkeen aikana tai sen jälkeen mukaan myös hankkeen ulkopuoliseen teatteritoimintaan. Muutama hankkeen entisistä työkokeilijoista on tätä työtä tehtäessä parhaillaan aktiivisesti mukana paikalli-

sissa teatteriyhdistyksissä, kuten Porin Ylioppilasteatterissa tai Kontaktiteatterilla.

Aikaisemman teatterikokemuksen puuttuminen monilla on varmasti osasy sille, että monet vastanneista kertoivat näytelmiin osallistumisen jännittäneen heitä etukäteen. Syiksi kerrottiin muiden edessä esiintymisen pelkoa sekä henkilökohtaisista asioista kertominen muille.

Vastaajat tekivät hankkeessa monenlaista toimintaa ja heistä kaikki olivat osallistuneet näytelmien tekemiseen myös jollakin muulla tavoin kuin näyttämällä, kuten esimerkiksi valorakennuksessa, puvustuksen suunnittelussa tai vaatteiden valmistuksessa, koreografioiden tekemisessä, musiikin tekemisessä tai lavasteiden pystytyksessä. Monet nuorista olivat myös kirjoittaneet omia tekstejään, etenkin näytelmään *Maa johon en kuulu*. Toiminnan monipuolisuus oli asia, jota monet suuresti arvostivat, sillä näin osallistujat pääsivät – työkokeilun hengessä – kokeilemaan monia erilaisia asioita. Osalle tämä oli silmiä avaavaa ja aiemmin vailla minkäänlaista urasuunnitelmaa ollut ihminen kiinnostui vaikkapa teatteritekniikasta.

Yhteisöllisyyden edistäminen kuului vahvasti *Tuulta purjeisiin* –hankkeen ideologiaan ja useat kyselyyn tai haastatteluihin osallistuneet kertovatkin löytäneensä hankkeen kautta uusia ystäviä sekä jonkinlaisen yhteisön, johon kuulua. Haastateltavat osasivat kertoa tällaisia tuntemuksia myös niiden puolesta, joita ei tutkimusta varten tavoitettu. Mäkisen (2017) mielestä draamatyön ja kulttuuri-toiminnan vaatima tiivis ja aktiivinen yhdessäolo sekä projektien tietynlaisesta henkilökohtaisuudesta johtuva intensiivisyys olivat hedelmällistä kasvualustaa luottamussuhteiden muodostumiselle.

5.1 Annis pelasti mut – positiivisia kokemuksia draamasta

Ennen näitä juttuja olin tosi rikki, ja vaikken kertonutkaan kama-limpia tarinoitani, pelkästään vertaistuki ja se, että kuuli muiden vastaavia tarinoita, sai mut uskomaan elämään uudestaan. Annis pelasti mut. (Anonyymi kyselyvastaus.)

Kaikki vastaajat (sekä kyselylomakkeen täyttäneet että haastatellut) kertovat olleensa hankkeen draamatyöhön ja näytelmiin erittäin tyytyväisiä. Kyselylomakkeeseen vastanneista kuusi oli sitä mieltä, että he olivat hyötynet teatteri- ja draamatoiminnasta merkittävästi. Yksi vastaajista kertoi saaneensa enemmän irti hankkeen muusta toiminnasta, mutta pitäneensä kuitenkin myös draamatyöstä.

Etenkin henkilöhaastatteluista käy vahvasti ilmi, että monien itsetunto kohosi selvästi draamatyön kautta. Mäkisen (2017) mukaan tämä saattoi näkyä hyvinkin konkreettisilla, jopa hieman hassuilla tavoilla. Ohjaajan sanojen mukaan hän ei meinannut tunnistaa erästä hankkeeseen osallistunutta nuorta miestä takaa päin kaupungilla, kun tämä aiemmin hyvin hartiat lysisssä ja katse maassa kävellyt henkilö oli suorastaan harponnut määrätietoisesti eteenpäin selkä suorassa. Monet uskalsivat harjoituksissakin laittaa itsensä likoon kun yhteisesti oli sovittu, että täällä ei voi mokata, eikä täällä myöskään naureta kenellekään. ”Olen aina sanonut, ettei ole olemassa huonoja näyttelijöitä – on vain huonoja ohjaajia. Että se on minun vikani, jos sinusta tuntuu, ettet sinä osaa”, kertoo Mäkinen.

Useampi vastanneista ja haastatelluista oli sitä mieltä, että he pääsivät näytelmäprojekteissa käyttämään sellaisia taitoja ja tekemään sellaisia asioita, joita he eivät muunlaisessa työtoiminnassa varmastikaan olisi tehneet. Etenkin haastatteluissa käy ilmi näiden henkilöiden olevan hyvin kiitollisia tästä mahdollisuudesta, sillä he eivät välttämättä muutoin olisi päätyneet lainkaan teatterin pariin. Vaikka näyttelemine jännittikin monia, niin monet myös omien sanojensa mukaan saivat siitä paljon irti ja kokivat prosessin hyvin terapeuttisena. Esiintymiskammon voittaminen ja itsensä muiden arvosteltavaksi laittaminen lavalla kehittivät monien vastanneiden itsetuntoa selvästi. Myös vastuun saaminen oli monien mielestä hienoa. Vaikka näyttelijää pelottikin yleisön eteen meneminen, niin hänestä myös tuntui siltä, että ”minua tarvitaan tähän rooliin”.

Toistuvia teemoja vastauksissa ovat yhteisöllisyyden kokemus, vertaistuen saaminen sekä itsetunnon kohoaminen. Eräs vastanneista kertoo saaneensa

näyttelemisen myötä valtavasti lisää rohkeutta mukavuusalueelta poistumiselle ja uskaltavansa nyt rohkeammin tutustua uusiin ihmisiin ja kokeilla uusia asioita. Tällaiset seikat tukevat tietenkin myös nuorten opiskelu- ja työnhakuvalmiuksia. Sen jälkeen, kun on tehnyt itsensä hölmöksi lavalla, niin esimerkiksi Kelaan meneminen ei tunnu enää missään. Myös työhaastatteluissa esiintymistaidoista on hyötyä. (Mäkinen 2017.)

Toistuva vastaus on myös se, että nuoret kokivat tärkeäksi päästä kertomaan näitä vaikeita asioita, joita kukaan ei ole välttämättä muuten kuunnellut lainkaan. Mäkisen (2017) mielestä tämä kuulluksi ja hyväksytyksi tuleminen tunne edisti hankkeen työkokeilijoiden itsetunnon kehittymistä. Näyttelemistäkin alun perin pelänneet uskalsivat esiintyä ja puhumattomat puhua, kun yhtäkkiä heillä olikin paikka, jossa heitä arvostettiin ja yhteisö, johon kuulua. Tunteiden ja ras-kaiden kokemusten kertominen sanallisesti on usein vaikeaa. Osalle vaikeista asioista puhuminen on helpompaa kuin toisille, mutta monilla ei ole tarvittavia verbaalisia taitoja tuntemustensa sanoittamiseen. Joskus kielelliset ilmaisut vain yksinkertaisesti eivät onnistu kuvaamaan kokonaisuutta niin, että toinen osapuoli todella ymmärtäisi mitä puhujan päässä tapahtuu vaikkapa paniikkikoh- tauksen tai masennuspiikin aikana (Ahonen 1992, 123). Tästäkin syystä draa- ma koettiin hyväksi ja toimivaksi tavaksi ilmaista itseään.

Vastaukset noudattelevat pitkälti käsitystä draamasta voimauttavana tekijänä. Kannustava, turvallinen ja positiivinen ilmapiiri rohkaisevat osallistujia löytämään omia vahvuuksiaan ja tukemaan toisiaan. Ilmaisukeinona draaman laa- juus mahdollistaa monenlaisten aistillisten kokemusten antamisen sekä saami- sen ja auttaa osallistujia ymmärtämään paremmin sekä itseään että muita. Ky- selyvastauksista ja haastatteluista nouseekin esille vahvana osallistujien koke- mus draamatyöstä identiteettiä sekä yhteisöllisyyttä tukevana voimana. (Saha 2016, 10.)

5.2 Tuulta purjeisiin – risuja ja ruusuja

Osallistujien kokemukset draamatyöstä ovat kaikin puolin hyvin positiivisia, mikä näkyy sekä kyselyvastauksista, hankkeen työntekijöiden saamasta palautteesta että henkilöhaastatteluista saaduista kertomuksista. Vastanneiden kritiikki kohdistuukin lähinnä hankkeen byrokratiapuoleen ja organisointiin.

Useammissa henkilöhaastatteluissa sekä kyselyvastauksissa nousi esille osallistujien pettymys hankkeen varsinaisiin hanketyöntekijöihin sekä heidän asenteisiinsa. Eräs vastaajista koki ”toimistupuolen” väen kohtelevan osaa hankelaisista epätasa-arvoisesti ja välttelevänsä ns. hankelaksi kokemiensa asiakkaiden kanssa asioimista. Useammissa muissa kommentteissa on samansuuntaisia lausumia. Työpajojen ja taideprojektien ohjaajat sen sijaan saavat kaikilta kehuja aktiivisuudesta, osallistavasta työtteestä sekä osallistujien kunnioituksesta.

Osa osallistuneista koki *Maa johon en kuulu* –näytelmää tehdessä porukassa olleen hivenen parempi yhteishenki kuin *Täydellisen* aikana. Eräs kyselyyn vastanneista sanoo suoraan ryhmässä olleen jälkimmäistä näytelmää tehtäessä sellaisia, joita eivät harjoitukset juurikaan kiinnostaneet ja joidenka asenne söi muiden työmoraalia. Osasyynä tässä voi olla näytelmien erilainen luonne: *Maa johon en kuulu* sisälsi ihmisten omia kirjoituksia, joten niiden toteuttamiseen on ollut kenties helpompi sitoutua. Pääsääntöisesti kaikki osallistujat kuitenkin pitivät molemmista projekteista.

Eräs vastanneista nostaa esille nuorten toimettomuuden ja tekemisen puutteen. Useina päivinä monet vain makoilivat sohvilla ilman järkevää tekemistä. Vastaajan mielestä hankkeen työntekijöiden olisi pitänyt aktiivisemmin patistaa näyttä henkilöitä tekemään sovittuja työtehtäviä tai keksiä heille uusia. Sekä hankkeen ulkopuoliset (esimerkiksi talon muut käyttäjät) että monet hankkeeseen osallistuneista pitivät toisinaan hankkeen työntekijöiden otetta liian lepsuna. Hankelaiset saivat joidenkin mielestä käyttää liikaa puhelimiaan työaikana ja aiemman kommentin tapaan työntekijöiltä olisi kaivattu lisää selkärankaa patistaa nuoria tekemään hommia.

Hankkeen toimintafilosofia ja työmuodot saivat osallistujilta näin ollen erittäin hyvän arvosanan, mutta käytännön toteutuksessa oli sekä hankelaisten että ulkopuolisten mielestä vielä kehittämisen varaa. Hankkeen omasta loppuraportista käy myös ilmi, että hankkeen sisällä myös tiedostettiin järjestelyiden puutteita – esimerkiksi pitkät jonot toimintaan pääseminen sekä sisäisen työnjaon epäselvyys – joita pyrittiin hankkeen edetessä kehittämään. Osallistujien mielestä tässä ei kuitenkaan aivan onnistuttu, sillä samansuuntaista palautetta saatiin sekä hankkeen alussa että loppupuolella mukana olleilta.

6 DRAAMATYÖN MAHDOLLISUUDET JA TUTKIMUKSEN HAASTEET

Hankkeeseen osallistujien kommentit, työntekijöiden näkemykset sekä hankkeen kaikin puolin positiiviset tulokset kertovat draamalla ja kulttuurialan toiminnalla yleisestikin olevan paikkansa sosiaalialalla. Siksi olisikin hienoa, jos useimmat sosiaalialan ammattilaiset uskaltaisivat hyödyntää tätä työmuotoa.

Prosessina opinnäytetyön tekeminen on ollut paitsi raskas ja vaativa, niin myös antoisa. On ollut ilo huomata, kuinka eri puolilla Suomea on osattu hyödyntää teatteria sosiaalityössä ja että näistä kokeiluista on saatu positiivista palautetta. Tutkimuksen tekeminen on ollut myös siinä mielessä opettavaista, että sitä tehdessä sosiaalialan asiakasryhmille tyypillinen tavoittamisen ongelma on realisoitunut konkreettisesti, sillä kyselyvastausten kerääminen osoittautui lopulta melko haastavaksi.

6.1 Äänen antaminen äänettömille

On toki huomioitava, että tähän tutkimukseen osallistui vain pieni osa kaikista hankkeeseen osallistuneista, joten sen perusteella ei voida välttämättä täysin päteviä päätelmiä tehdä. On myös luultavaa, että sellaiset henkilöt jotka eivät koe saaneensa hankkeen toiminnasta hyötyä lukeutuvat juuri niihin ihmisiin, joita ei ole tavoitettu esimerkiksi loppuraporttia varten. Kohderyhmän tavoittaminen on yleinen ongelma sosiaalialan tutkimuksissa, sillä kyselyihin osallistuminen vaatii aktiivisuutta ja usein ihmiset ovat sosiaalipalveluiden asiakkaina juuri siitä syystä, että he ovat jollakin tapaa syrjäytyneet yhteiskunnasta ja näillä palveluilla pyritään nimenomaan aktivoimaan heitä.

Vastausten vähäisyys voi johtua myös osaltaan kohderyhmästä. Monet hankkeeseen osallistuneista ovat täyttäneet jossakin määrin syrjäytymisen kriteereitä ja tällaisten henkilöiden tavoittaminen on usein hankalaa, sillä he eivät välttämättä lue sähköpostia tai heitä ei kiinnosta osallistua ”vielä yhteen ylimääräiseen projektiin”. Yhteystietojen luovutus perustui myös vapaaehtoisuuteen, jo-

ten monikaan näistä henkilöistä ei luultavimmin yksityisyysuojansa vuoksi ole ollut halukas osallistumaan kyselyyn – vaikka kysely toteutettiin täysin anonyymisti. Myös se on huomioitava, että vastausten kerääminen aloitettiin ehkä hivenen liian myöhään ja hankkeesta oli ehtinyt kulua jo tovi. Tämän kaltaisissa kyselyissä pitää aina muistaa myös se, että osa yksinkertaisesti unohtaa vastata tai ei jaksa vaivautua.

Maa johon en kuulu –näytelmä onnistui kuitenkin kommenttien perusteella siinä, missä usein epäonnistutaan: äänen antamisessa äänettömille. Vastaajista useampi koki erittäin tärkeänä sen, että he olivat päässeet kertomaan omia elämäntarinoitaan yleisölle ja saaneet näyttää niitä puoliaan elämästään, jotka eivät virastoasioinnissa välity.

6.2 Tilausta draama- ja kulttuurityölle

Tuulta purjeisiin –hankkeeseen oli sen käynnissä ollessa pitkät jonot ja syyskuussa 2016 käynnistettiin Anniksella uusi jatkohanke, *Step by step*, jota rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto ESR sekä Porin kaupunki. Tämän hankkeen tavoitteet sekä toimintamuodot ovat hyvin samansuuntaiset kuin edellisenkin, mutta kohderyhmänä ovat kaikkein huonoiten työllistyvät 17-30 –vuotiaat nuoret sekä nuoret aikuiset. *Step by step* pyrkii tarjoamaan myös kokonaisvaltaista tukea elämänhallintaan, työnhakuun sekä tulevaisuuden suunnitteluun, painopisteen ollessa elämän perustaitojen ja itsetunnon kehittämisessä sekä kokonaisvaltaisessa kohtaamisessa. (Porin kaupunki 2016.)

Kulttuuritalo Annankatu 6 on paikkana ainutlaatuinen ja tarjoaa erinomaiset puitteet kulttuurialan projektien toteuttamiseen. On selvää, ettei vastaavia mahdollisuuksia löydy kaikkialta. Taidetyöstä saa eniten irti, mikäli toiminnassa on mukana myös taiteen ammattilaisia – sosionomeilta ja lähihoitajilta ei voidakaan vaatia monipuolista kulttuurialan osaamista, kuten esimerkiksi draamatyön ohjaamista. *Tuulta purjeisiin* –hankkeen itsetuntoa kehittävä vaikutus perustuu varmasti osaltaan myös siihen, että itsensä likoon laittaneet nuoret saivat niin positiivista palautetta näytelmistä. Taitavan ohjaajan ansiosta lopputulos oli

myös taiteellisesti korkeatasoinen ja vaikka sosiaalialan draamatyö ei olekaan yleisölähtöistä, niin osallistujista on luonnollisesti mukavampaa olla osa jotakin sellaista joka tuntuu ”tärkeältä” ja josta he voivat olla ylpeitä.

Paras ratkaisu on yhteistyön kehittäminen eri paikallisten toimijoiden välillä. Monilla teattereilla sekä kuvataiteilijoilla on kiinnostusta myös yhteiskunnalliseen toimintaan. Sosiaalialan työntekijöiden kannattaakin verkostoitua esimerkiksi paikallisten yhdistysten kanssa. Taiteen ja kulttuurin voima näkyy eritoten yhteisöllisyyden sekä itsetunnon ja sosiaalisen osaamisen kehittymisessä. Nämä ovat kaikki erittäin oleellisia tekijöitä syrjäytymisen torjumisessa ja esimerkiksi työttömien tai mielenterveyskuntoutujien tukemisessa ja auttamisessa eteenpäin.

Iso-Britannian pääministerin Winston Churchillin väitetään kieltäytyneensä Toisen maailmansodan aikana leikkaamasta taiteesta ja kulttuurista. Saman väittämän mukaan Churchill olisi perustellut päätöstään sanomalla ”minkä puolesta me sitten taistelemme?”. Tämän lainauksen autenttisuudesta ei olla yksimielisiä (mikä on melko ymmärrettävää kun otetaan huomioon Churchillin maine konservatiivisten arvojen vankkana kannattajana), mutta se kuvastaa hyvin kulttuurin merkitystä ihmisille. Älkäämme unohtako sitä merkitystä.

LÄHTEET

- Ahonen, Heidi 1992. Vuorovaikutus auttamisen välineenä. 1.-2. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Airaksinen, Raija & Karkkulainen, Marjatta 2012. Draamakka. Vakallinen toiminnallisia kokonaisuuksia. Helsinki: Draamatyö.
- Hiltunen, Mirja & Rantala, Päivi 2013. Angstisen mummon potkukelkasta keskinäisen kehumisen klubiin – Taidetyöskentelyä asiantuntijaorganisaatiossa. Teoksessa Päivi Rantala & Satu-Mari Jansson (toim.) Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja B, 11-36.
http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taiteesta_toiseen.pdf
- Honkakoski, Arja 2017. Taiteen ja sosiaalisen työn rajalla. Kohtauspaikkana draama. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62670/Honkakoski_Arja_ActaE_209_pdfA.pdf?sequence=2
- Kuukasjärvi, Anja 2011. Draama – tapa oppia itsestä, toisesta, taiteesta ja elämästä. Teoksessa Anja Kuukasjärvi, Outi Linnossuo & Jussi Sutinen (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. 61-79.
- Kuukasjärvi, Anja; Linnossuo, Outi & Sutinen, Jussi 2011. Esipuhe teoksessa Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. 5-6.
- Kupiainen, Tanja 2010. Mielenterveyskuntoutujien ryhmäyttäminen ja ryhmäytymisen haasteet draaman keinoin. Keskipohjanmaan ammattikorkeakoulu. Esittävän taiteen koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16823/Kupiainen_Tanja.pdf?sequence=1

- Krappala, Mari & Pääjoki, Tarja 2003. Johdanto teoksessa Taide ja toiseus. Syrjästä yhteisöön. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus. 7-16.
- Legioonateatteri ry i.a. Tietoa Legionateatterista. Viitattu 20.3.2017.
<http://www.legioonateatteri.fi/tietoa-legioonateatterista/>
- Lehto, Kaisa 2012. Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa: taide- ja kulttuuritoiminnan nykytila ja tulevaisuuden näkymiä terveys- ja hyvinvointialalla. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 138.
<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522162878.pdf>
- Lehtonen, Erja 2016. Tuulta purjeisiin –hankkeen loppuraportti.
- Malte-Colliard, Katri & Lampo, Marjukka 2013. Voimaa taiteesta: malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampereen yliopisto. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu 2013.
http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_taideesta.pdf
- Manninen, Jenni 2015. Kuntoutusta elämää varten draaman keinoin. Artikkeliosana Työn paikka –hankkeen lopputiedotusta. Viitattu 20.3.2017.
http://www.hameenlinna.fi/pages/420983/Ty%C3%B6n%20paikka_jutut_loppuraportti.pdf
- Mäkinen, Anne 2017. *Tuulta purjeisiin* –hankkeen hanketyöntekijän henkilökohtainen tiedonanto 23.2.2017.
- Nuorisotakuu.fi i.a. Työpajatoiminnalla kiinni toimintaan. Viitattu 20.3.2017.
http://nuorisotakuu.fi/jotain_muuta/tyopajalla_kiinni_toimintaan
- Porin kaupunki 2013. Anniksella autetaan syrjäytyneitä nuoria. Julkaistu 26.2.2013 Porin kaupungin verkkosivuilla. Viitattu 22.2.2017.
<https://www.pori.fi/uutiset/2013/02/tuultapurjeisiin-hankealkaannankadulla.html#.WK2RXPmLTIU>
- Porin kaupunki 2016. Step by step –suurhanke auttaa nuoret koulutuksen ja työn pariin. Julkaistu 9.8.2016 Porin kaupungin verkkosivuilla. Viitattu 31.3.2017. <https://www.pori.fi/uutiset/2016/08/stepbystep-suurhankeauttaanuoretkoulutuksenjatyonpariin.html#.WN4yBfnyjIU>

Porin kaupunki i.a.a. Kulttuuritalo Annankatu 6. Historia. Viitattu 19.3.2017.

<https://www.pori.fi/kulttuuri/annis/historia.html>

Porin kaupunki i.a.b. Kulttuuritalo Annankatu 6. Annankatu 6 –yhteisö. Viitattu 19.3.2017.

Saha, Eeva 2016. Voimadraama. Helsinki: Draamatyö.

Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 22.2.2017.

<http://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>

Vehkalahti, Reetta 2006. Leikkivä teatteri. Opas teatteri-ilmaisun ohjaajalle.

Helsinki: Lasten keskus/LK-kirjat.

Öhberg, Camilla 2013. Sosiaalista tanssia draaman parissa: draamakasvatus osana mielenterveyskuntoutusta. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Lahdensivu. Ohjaustoiminnan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

LIITTEET

Liite 1: *Tuulta purjeisiin* –hankkeen draamatyöhön osallistuneille lähetetty Webropol-kysely. Kysely on nähtävissä myös verkossa osoitteessa <https://www.webropolsurveys.com/S/59346F6581D9379F.par>

OPINNÄYTETYÖKYSELY: Kokemuksia draamamentelmistä sosiaalityössä

Olen Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija ja opinnäytetyöni aiheena ovat draamamenetelmät sosiaalityössä. Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä kokemuksia ja mielipiteitä Porin Anniksella Tuulta purjeisiin -hankkeen *Maa johon en kuulu* sekä *Täydellinen* -näytelmiin osallistuneilta.

Kysymyksiin vastaaminen tapahtuu täysin anonymisti ja alussa olevat taustatietokysymykset ovat tilastointia varten. Vastaaminen on täysin vapaaehtoista, mutta toivon mahdollisimman monen osallistuvan kyselyyn, jotta saisin tarpeeksi aineistoa opinnäytetyötäni varten. Kiitän etukäteen kaikkia aikaansa ja vaivaansa uhranneita.

Vastaathan kyselyyn 10.3. mennessä. Vastaaminen vie aikaa noin 10-15 minuuttia.

Kiittäen
Tuomas Vainionpää

1. Sukupuoli *

- Mies
 Nainen
 Muu

2. Korkein suoritettu koulutus* *

**Näytelmiin osallistumisen aikana*

- Peruskoulu
 Lukio tai ammattikoulu
 Ammattikorkeakoulu, yliopisto tai muu korkeamman asteen koulutus

3. Ikäsi näytelmäprojektien aikana *

- Alle 16
 16-18
 19-24
 25-30
 Yli 30

4. Osallistuitko näytelmäprojekteihin jotakin muuta kautta kuin Tuulta purjeisiin -hankkeessa? Jos kyllä, niin mitä kautta?

5. Mihin hankkeen toteuttamiin näytelmäprojekteihin osallistuit? *

Voit valita molemmat, mikäli osallistuit molempien näytelmien tekemiseen.

- Maa johon en kuulu
 Täydellinen

6. Onko sinulla diagnosoitu jonkinlainen psyykinen sairaus, häiriö tai muunlainen työllistymistäsi tai opiskeluasi mahdollisesti rajoittava vaiva? *

Esimerkiksi: masennus, ahdistuneisuushäiriö, oppimis- tai keskittymisvaikeudet jne.

- Ei
 Kyllä, ennen hankkeen näytelmiä
 Kyllä, hankkeen aikana
 Kyllä, hankkeen jälkeen

7. Huolimatta siitä, että onko sinulla jonkinlaista diagnoosia, koetko selkeästi kärsineesi jostakin alla olevista ongelmista - joko hankkeen aikana, ennen sitä, tai sen jälkeen? Voit valita useamman kohdan. *

- masennus
- ahdistus
- keskittymisvaikeudet
- sosiaalisten tilanteiden pelko
- heikko itsetunto
- yksinäisyys
- kohtuuton stressi
- unettomuus tai nukahtamisvaikeudet
- väsymys

8. Koetko Tuulta purjeisiin -hankkeeseen osallistumisen yleisesti antaneen sinulle jotakin alla olevista asioista. Voit valita useamman kohdan. *

- lisääntynyt itsetunto
- käytännön tietoa tai taitoa, josta on ollut hyötyä
- uusia ystävyysuhteita
- selkeytyneitä tulevaisuudensuunnitelmia
- tukea ja/tai keinoja vaikeuden asioiden käsittelyyn
- en koe hyötyneni hankkeeseen osallistumisesta millään tavoin

9. Auttoiko draamaprojekteihin osallistuminen sinua erityisesti joissakin asioissa? *

- Kyllä, merkittävästi
- Kyllä, mutta sain enemmän irti hankkeen muusta toiminnasta
- Ei
- En koe hyötyneni hankkeeseen osallistumisesta juurikaan

10. Oliko sinulla kokemusta draamamenetelmistä, näyttelemisestä tai näytelmien teknisestä toteutuksesta ennen hankkeeseen osallistumista? *

- Kyllä, mutta vain vähän
- Kyllä
- Ei

11. Millä tavoin osallistuit näytelmäprojektin toteutukseen. Voit valita useamman kohdan, mutta valitse vain sellaiset asiat joihin osallistuit hyvin selkeästi. *

- näytteleminen
- puvustus (suunnittelu tai toteutus)
- lavastus (suunnittelu tai toteutus)
- valaistus ja äänitehosteet (suunnittelu tai toteutus)
- käsikirjoitus/ideointi
- markkinointi (esim. julisteiden suunnittelu)
- musiikki (sävellys, sanoitus tai esittäminen)
- koreografiat (esitys tai suunnittelu)

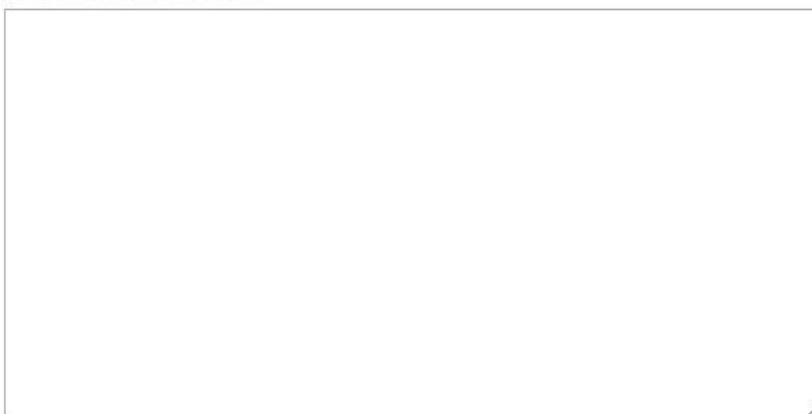
12. Jännittikö tai pelottiko sinua jokin näytelmissä/niihin osallistumisessa? *

- Ei
- Kyllä, mikä?

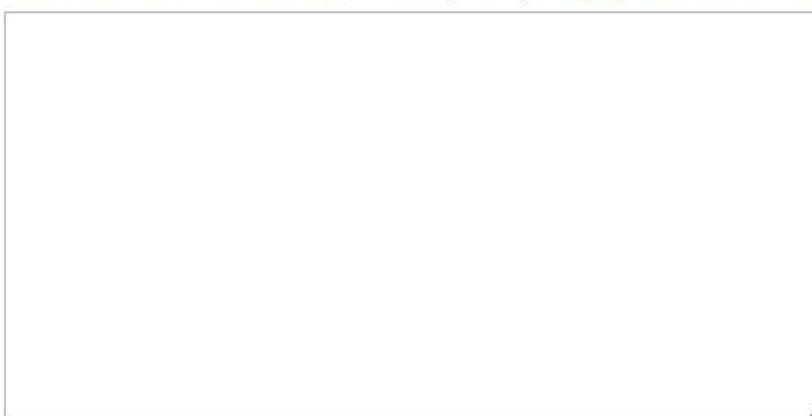
13. Pääsitkö mielestäsi käyttämään näytelmiä tehdessä sellaisia taitoja/tekemään sellaisia asioita, joita et välttämättä muunlaisessa paikassa olisi päässyt tekemään? *

- En
- Kyllä, mitä?

14. Mistä asioista pidit näytelmissä tai niiden tekemisessä? Mitä hyötyä koet saaneesi näytelmäprojekteista? Kerro lyhyesti omin sanoin.

15. Mitkä asiat mielestäsi olivat ongelmallisia - joko näytelmäprojekteissa tai hankkeessa ylipäättänsä?

Klikkaa **Lähetä** vasstattuasi kaikkiin tähdellä merkittyihin kenttiin. Vastaukset tallentuvat palvelimelle anonyymisti ja vain kyselyn tekijällä on pääsy vastauksiin.

Lähetä